

Література

1. Богачевська-Хомяк М., Веселова О. Жіночий рух в Україні. *Електронна бібліотека | Інститут історії України*. URL: http://resource.history.org.ua/cgi-bin/eiu/history.exe?&I21DBN=EIU&P21DBN=EIU&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=eiu_all&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=TRN=&S21COLORTERMS=0&S21STR=Zhinochy_rukh_v_Ukraini
2. Гендер в деталях *Вікіпедія*. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Гендер_в_деталях.
3. ЖІНОЦТВО (@jinotstvo). *Instagram*. URL: <https://www.instagram.com/jinotstvo/>
4. Сексизм | ZMINA. *Новини у сфері прав людини – ZMINA | Новини з України*. URL: <https://zmina.info/tag/seksizm/>
5. Як народжувався український фемінізм *Дім громадянського суспільства*. URL: <https://home.ednannia.ua/online-studio/video/istoriya-gromadyanskyh-ruhiv-yak-narodzhuvavsya-ukrayinskyj-feminizm>.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-349-4-4>

ПОСТМОДЕРНІСТСЬКІ ВИМІРИ СТОРІТЕЛІНГУ В СУЧАСНІЙ ЖУРНАЛІСТИЦІ

Матюшко Б. К.

*кандидат філософських наук, доцент,
доцент кафедри філософії*

*Навчально-науковий інститут філософії та освітньої політики
Українського державного університету імені Михайла Драгоманова
м. Київ, Україна*

Неологізм «сторітелінг», який останніми роками набуває популярності в Україні, можна подати українською як «розказування оповідей». З першого погляду може здатися, що в ньому йдеться про сучасний відповідник риторики, але ж він стосується передусім письмової мови, отже, й журналістики в усьому різноманітті її жанрів, стилів тощо.

Серед низки праць, присвячених сторітелінгу, на особливу увагу заслуговує книга англійського письменника й літературознавця Вілла Сторра «Наука сторітелінгу» (перше видання – 2019 року), оскільки її автор починає ні з чого іншого, як з філософських засад уміння

складати й розказувати різноманітні оповіді. Адже «... Наші прагнення – а також успіхи та провали у процесі здобуття бажаного – це наша спільна історія... Без історій світоустрій зрозуміти годі» [1, с. 11]. Розвиваючи ці думки, Сторр говорить (тут і далі – курсив в оригіналі. – Б. М.): «Ними повняться наші газети, судові зали, спортивні майданчики, зали засідань можновладців, шкільні подвір'я, комп'ютерні ігри, тексти пісень, сокровенні думки і світські бесіди, мрії та сни. Історії всюди. Історії – це *ми*» [1, с. 11]. Твердження англійського письменника, що «саме історії роблять нас людьми. Нещодавні дослідження свідчать, що в кам'яну добу, коли ми ще жили у племінних групах, то послугоувалися мовою для обміну “соціальною інформацією” і це посприяло стрімкому розвитку мовлення. Інакше кажучи, ми пліткували всмак» [1, с. 12], своєю чергою, перегукується з думкою ізраїльського історика і філософа Ювала Ноя Харарі, вперше висловленою 2011 року в книзі «Людина розумна. Історія людства від минулого до майбутнього», що принесла йому світове визнання. Вчений пише: «Але найважливіша інформація, якою потрібно було обмінюватися, стосувалася саме людей, а не левів і бізонів. Наша мова еволюціонувала для обміну плітками. Адже *Homo sapiens* є переважно соціальною твариною. Соціальна взаємодія – ключ до нашого виживання та відтворення. Окремим чоловікам та жінкам замало знати місцезнаходження левів та бізонів. Їм значно важливіше знати, хто в їхній групі кого ненавидить, хто з ким спить, хто чесний, а хто шахрай» [2, с. 36].

Спіраючись на новітні здобутки нейронауки, передусім у вивченні механізмів роботи головного мозку в царині обробки та інтерпретації перцептивної інформації, Сторр наголошує: «Мозок створює світ, у якому ми живемо, населяє його добродіями чи поганцями. Мозок обертає хаос і темряву реального світу на зрозумілу та обнадійливу казку, а осердям нового світу робить зірку – прегарне досконале “я”, яке має впоратися з цілою низкою завдань, що й снують канву нашого життя» [1, с. 12]. Звідси випливає закономірний висновок: «Щоб мозок міг сплести нам життєпис, він має створити для нас цілий уявний світ – з усіма кольорами, подіями, об'єктами і звуками. Ми, достоту як герої художнього твору, існуємо в межах вигаданої реальності. Та відчуваємо ми все, як насправді... Насправді ж реальний світ, той “зовнішній”, – це лиш *реконструкція* реальності. Все відбувається у нас у *головах*. Це витвір нашого мозку-оповідача» [1, с. 27].

Як відомо, питання про природну і штучну реальність та їх співвідношення є одним з ключових для філософії постмодерну. Одна з відповідей на нього, яка може допомогти у глибшому розумінні значення оповідей (історій) для життя, найперше, того, як штучна

реальність впливає на природну, належить відомому французькому філософові Жану Бодріюру. В 1981 році в своїй праці «Симуляція і симулякри» він пише: «Абстракція сьогодні – це не абстракція карти, копії, дзеркала чи концепту. Симуляція – це вже не симуляція території, референційно суцього, субстанції. Вона – породження моделей реального без першопричини та реальності: гіперреального. Територія більше не передує карті, ані живе довше за неї. Відтепер карта передує території – *прецесія симулякрів*, – саме вона породжує територію...» [3, с. 5–6]. Таким чином, можна впевнено стверджувати, що штучна реальність, серед іншого, представлена у вигляді найрізноманітніших текстів, не лише відображає природну, але і творить її. Значення такого стану справ з огляду на журналістику виглядає більш ніж очевидним.

Лишається розглянути питання про особливості функціонування текстів, точніше, навіть окремих висловлювань, які цілком здатні творити нову реальність. Цілу низку відповідних міркувань висловив ще 1969 року інший знаний представник французького постмодерну – Мішель Фуко. В «Археології знання» він, зокрема, аналізує ідентичність висловлювань. Результат цього дослідження наступний: висловлювання «може залишатися тим самим, незалежно від того, чи воно написано від руки на аркуші паперу, чи надруковане в книжці; воно може залишатися тим самим і будучи промовленим усно, і будучи надрукованим на афіші, і будучи записаним на магнітофонній стрічці; і навпаки, коли автор роману промовляє якусь фразу у своєму повсякденному житті, потім переносить її такою, як вона є, у свій рукопис, приписавши її одному з персонажів або навіть передавши її тому анонімному голосу, який вважається голосом автора, то не можна твердити, що в обох цих випадках ідеться про одне і те саме висловлювання» [4, с. 164–165].

Це означає, що у функціонуванні висловлювання як тексту вирішального значення набуває контекст: «Твердження, що Земля кругла або що види еволюціонують, не становить одного й того самого висловлювання до й після Коперника, до й після Дарвіна; і справа зовсім не в тому, що в цих простих формулюваннях змінюється сенс слів; змінюється відношення між цими твердженнями та іншими судженнями, змінюються умови їхнього застосування та повторного оточення, змінюється поле досвіду, можливі верифікації, проблеми, при розв'язанні яких їх можна використати» [4, с. 165].

Не оминає Фуко і того, що будь-яке висловлювання так чи інакше впливає на різні царини життя, адже воно «йде в обіг, служить, зникає, дозволяє або перешкоджає здійснити те або інше бажання, підкоряється

або чинить опір інтересам, включається в порядок суперечок і боротьби, стає темою присвоєння або суперництва» [4, с. 168].

Проведена історико-філософська ретроспекція дозволяє підбити певні підсумки. Найперше, можна стверджувати про спільність між англійською та французькою світоглядними традиціями в тому, що у питанні про значення оповідей (історій, текстів) з різних, відповідно, багато в чому класичних емпіричних та постструктуралістських засад, доходять єдиного висновку про їхню ключову роль у відображенні та перетворенні реальності. Перевага суб'єктивного над об'єктивним, а також штучного над природним – ці риси постмодерністського світогляду загалом і філософії зокрема можуть допомогти краще зрозуміти особливості функціонування журналістики, яка, з огляду на свою впливовість у суспільстві, віднедавна цілком заслужено вважається «четвертою владою». Відтак, можна стверджувати, що сучасна журналістика по суті справи реалізує філософські ідеї постмодерну. І вже іншим питанням є те, обізнана чи не обізнана з ними журналістська спільнота, передусім в Україні. З іншого боку, для філософської спільноти обізнаність з особливостями сучасної журналістики і взагалі з журналістською працею набуває особливої важливості вже тому, що філософія вже від часу своєї появи існує завдяки текстам, отже, висловлюванням та історіям. Кажучи простіше, розуміння журналістами провідних ідей філософії постмодерну, а філософами – специфіки журналістської праці є обоюдно виграшним.

Література

1. Сторр В. Наука сторітелінгу. Чому історії впливають на нас і як ними впливати на інших / пер. з англ. М. Госовська. 2-ге вид. Київ : Наш Формат. 2023. 224 с.
2. Харарі Ю. Н. Людина розумна. Історія людства від минулого до майбутнього / пер. з англ. Я. Лебеденка ; 3-тє вид., виправлене. Харків : Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля». 2020. 544 с.
3. Бодріяр Ж. Симулякри і симуляція / пер. з фр. В. Ховхун. Київ : Видавництво Соломії Павличко «Основи». 2004. 230 с.
4. Фуко М. Археологія знання / пер. з фр. В. Шовкун. Київ : Видавництво Соломії Павличко «Основи». 2003. 326 с.